

Folkeoplysningen i Grønland

Uddrag af foredrag ved provst C. V. Schultz-Lorentzen

Det grønlandske Selskabs Årsskrift 1918

Ligeså vist som vi kan forlange af dem, der forestår arbejdet med Grønland og og grønlændernes ydre forhold, at de skal have et mål for deres arbejde, så de véd, hvad der skal stræbes imod, og afpasser alle beslutninger og handlinger, så de sigter i samme retning, ligeså vist kan vi forlange, at der også sættes et mål for den folkeoplysning, jeg her taler om, så man målbevidst regner med alle de åndelige faktorer og deres magt og leder dem i den bestemte retning. Med andre ord: hvad ønsker vi, at grønlænderne skal blive til?

Jeg kan samle de forskellige opfattelser i tre linjer, tre forskellige mål for grønlændernes udvikling.

Den første er den, der sigter til at gøre grønlændere til danske. Jeg ved nok, at den ikke er sat offentlig frem, så den kan påvises og modsiges. Den er måske ikke engang helt bevidst hos dem, der egentlig har den. Men den er såmeget farligere, som den er ubevidst og ubevidst leder menneskers handlinger og tanker. Vi, som kender lidt til forholdene i Grønland, véd, at der er en bestemt slags grønlændere, der falder i de danskes smag. De skal være lidt polerede, høflige, med pæne, rene anorakker, så man

kan have dem i stuen uden at generes af lugten, om ikke just dansk-talende, så ialtfald med øvelse i at lægge deres sprog tilrette, så det let forstås af „pidgin“talende danske. Og naturligvis skal de tillige være flinke, villige og ærlige mennesker. Der er mange sådanne. Og de er meget tiltalende. Det er dem, bestyrerne helst vil have til kivfakker og formænd, dem, præsterne helst sender til seminariet, dem der kommer herved og tager sig ypperligt ud i danskes øjne. Den største ros, de får herved, er den, at „de ligner virkelig ikke grønlændere“. Jeg har al ærbødighed for mange af disse, kender og holder af dem, véd lidt om, hvormeget de har betydet og kan komme til at betyde for deres folk. Men jeg er overbevist om, at *fremgangslinjen* for det grønlandske folk ligger ikke dér. De er ikke i livsforbindelse med det grønlandske folkesind og har tit også hurtigt tabt forholdet til det. De er kommen til at ræsonnere dansk. „De ligner virkelig ikke grønlændere“. Jeg skal ikke her begrunde det udførligere, men jeg afviser dette som et mål, der er værdigt for os at stræbe efter i vort arbejde for grønlænderne som folk.

Der er andre, som har fået en levende

interesse for den „rigtige“ grønlander, fangeren, der driver harpunfangst og tager på sommerrejse med skindtelt og kobnåbåd. Og de sætter gerne målet frem med det udtryk, at det gælder om at „bevare grønlanderne“. Og jeg vil straks sige, at jeg deler fuldt ud deres sympathi for det gamle eskimosind. Hvor er det en række pragtfulde typer, de gamle sagn fører frem for os. Tænk på Knud Rasmussens venner, som han har gjort levende for os i sine skildringer fra Kap York. Vi husker vist alle en og anden grønlander fra en lille udplads, med noget af det sind, vi kom til at holde af. Men jeg vil straks føje til, at hvor man vil bruge denne sympathi til at skruer udviklingen tilbage eller blot til at lægge den allermindste hindring i vejen for den naturlige vækst af det grønlandske folks liv, der går jeg imod. Det anser jeg ganske simpelt for en forbrydelse. Vi må jo ikke glemme, at det, der er sket, kan ikke gøres om. Enten vi synes om det eller ej, har vi overtaget forfædrenes arv. Vi kom til at stå overfor en vestgrønlandsk befolkning, der havde modtaget påvirkningerne og var ændret både i sind og skind. Enten vi skriger ak eller vé, vi står overfor dette faktum og vi må regne med det.

Men jeg vil opstille det som vort mål at hjælpe det grønlandske folk til at *finde sig selv igen*. Her står vi overfor det spørgsmål: er det muligt? Er der ikke tabt så meget så langt bort, at det ikke kan komme tilbage. Hertil vil jeg svare, at grønlanderne jo heldigvis er forunderlig faste i deres inderste væsen. De er sejge og vedholdende ved alle ydre former, de har kun nødtigt modtaget et og

andet, som kunne optages i eller bruges sammen med deres egen kultur. De har fået bøssen, men de har lagt den ovenpå kajakken. De har fået nye begreber, men de har omsluttet dem med deres egne ord. De har modtaget nye befolknings-elementer, men de har opslugt dem. Der er endog en erobrende magt i det sind. Danske mænds børn, ja danske ægtepars børn bliver grønlandiserede, hvis der ikke passes meget på. Og inderst inde, i det lag i sindet, hvor fremmede ikke kan nå ind, der ligger det eskimoiske fastgroet i årtusinders vækst og ligger der endnu. Selv hos de modtageligste tænkes fremdeles på grønlandsk, når det angår andet end de rent udvortes forhold. Derfor tror jeg på, at når forholdene lægges noget tilrette, kan det egentlig grønlandske atter gro frit frem.

Lad mig kort nævne, hvad det er, det her gælder. Og jeg skal indskrænke mig til nogle få, men væsentlige forhold.

Det, der betinger den ejendommelige grønlandske selvfølelse, der virker så tiltalende hos Kap Yorkeren og Angmagssalikkeren, er hans bevidsthed om, at han er fuldkommen orienteret i sit liv. Han véd, hvad hver eneste ting, der omgiver ham, er værd, hans våben og forråd, årstid og sted, vejr og vind. Han har sine forfædres og sin egen erfaring ved hånden overalt, enten han går ud i kajak på sælfangst, med slæde på bjørnejagt eller han forbereder sit udstyr hjemme. Sæd og skik, tro og overlevering er han helt fortrolig med. Det giver ham en sikkerhedsfølelse, en tryghed, som holder hans ryg rank og hans sind modigt. Han møder den vanskelige årstid, den uventede fare, med en rolig ligevægt og et

»Derfor tror jeg på, at når forholdene lægges noget til rette, kan det egentlige grønlandske atter gro frit frem.« Fot.: Ole Jørgensen, TUKAK' TEATRET, fra kulturugen i september 1980 ved Ammassalik.

godt humør. Ud af denne sikkerhed i orientering gror hans velvillige, glade latter, hans gæstfrihed, hans „simple-minded“, troskyldige tillid, hans stilfærdige mod og ukuelige udholdenhed.

Og kolonisationens store brøde er ikke den at have afskaffet trommen og dansen eller sangen – det er i den sammenhæng små ting – men den at have taget sikkerheden fra ham uden at give ham en anden. Hemmeligheden ved det forkvælede hos vestgrønlanderne er den, at de ikke mere er i stand til at kunne orientere sig i deres egne forhold. Tingenes værd er en helt anden, spæk og skind og kød, fangstdygtighed og flid er sat i forhold til noget helt andet end det direkte forbrug. Der er noget, der hedder butik og butiksvare, noget, der hedder læsning og faste stillinger som kivfak eller kateket. Taksten forandres. Hvorfor? Nye bestemmelser udstedes? I hvad hensigt? Han føler sig ganske utryk. Han vover derfor ikke at sige sin mening, inden han har hørt de kloge danskes. Føler han sig forurettet, tier han. Eller tager han til orde gør han det på en irriteret måde, der ikke tager mod fornuft. Han hager sig ved småting og ser slet ikke de større. Udstedes der en eller anden bestemmelse, er det gerne en biting derved, han anker over. Vi trækker på skulderen, men grunden er klar nok, han er ikke orienteret og kan derfor ikke vurdere rigtig det lille som lille, det store som store. Her må vi sætte ind. Det er folkeoplysning, der kræves. Vi kan gøre det ved direkte at give denne oplysning. Førstepræst *Storch* skrev rammende herom i en artikel i selskabets årsskrift. Hvad kan det nytte at indføre nye erhverv, når vi ikke

samtidig oplyser grønlanderne derom, skrev han. Og lad os kun få børneskolen i Grønland gjort så god som mulig, lad os foruden seminariet få en efterskole, som vi nu i 15 år har ønsket det. Grønlanderne, som læser noget, vil derved få en sikkerhed overfor de danske og måske opdage, at vi slet ikke er så kloge, som de tror. Lad os give dem ordentlig læsning. Som eksempel på deres usikkerhed kan jeg anføre, at det sydgrønlandske landsråd højtideligt vedtog, at der årlig skulle udgives en belærende bog på grønlandsk, og foreslog derefter, at den første skulle være en oversættelse af „Gøngehøvdingen“ (!)

Men først og fremmest må vi give dem sikkerhedsfølelsen i deres daglige økonomiske liv. Og her er vi jo mange, der ved, at den grønlandske Handels økonomi lever på, hvad man uden kriminel betydning kan kalde falsk balance. Man kan leve hæderligt som dagdriver i Grønland, arbejde som daglønnet for en meget ringe betaling, føre et overklasseliv som kivfak og kateket for mellem to og femhundrede kroner, købe kød og fisk meget billigt. Altsammen fordi grønlanderne foruden let adgang til fiskeri etc. kan købe varerne billigt i butikken. Denne billighed kan varerne kun have, fordi producenterne, de egenlige fangere og pelsjægere, får så meget mindre for deres produkter. Altså de få hundrede betaler for hele resten. Det er noget af det umuligste at forklare grønlanderne enhverthings virkelige værdi eller hvad pengene, der arbejdes med, er, hvorfra de kommer o.s.v. De fatter det ikke. Heldigvis bliver mange grønlandere sejt og vedholdende, ud af arvet instinkt, ved

»Lad os give dem ordentlig læsning«. Sydgrønlands landsråd vedtog, at den første belærende bog skulle være en oversættelse af Gøngehøvdingen. Fot.: Th. N. Krabbe, Thule 1909. Nationalmuseet, Etnografisk Samling.

med at fange og jage. Men den simple økonomiske regel, at det direkte producerende arbejde betaler sig bedst, den regel, der herhjemme har fået en forkuet bondestand og arbejderne til at finde sig selv og være selvbevidste over deres erhverv, den er ganske skjult i Grønland. Af åndelige grunde, om ikke tillige af økonomiske, må der arbejdes for en forandring heri. Først når grønlænderne klart kan se, hvad der betaler sig eller ikke og hvad grundene er hertil, kan han atter orientere sig og vinde sin sikkerhedsfølelse tilbage, og med den sine andre gode egenskaber.

Og for at hjælpe grønlænderne til at finde sig selv, må vi dernæst være interesserede i alt, hvad der bidrager til at

give dem en selvbevidsthed som folk, en samfølelse, en nationalbevidsthed. Den tryghedsfølelse, hvormed de kunne færdes mellem hverandre på deres lange rejser, på de fælles fangstpladser, fordi de alle havde fælles regler at gå efter, en uskreven, men uimodstæelig lov for samlivet, den er falden. De danske kendte den ikke og respekterede den ikke, hvis den kom i vejen for deres interesser. Grønlænderne fandt sig deri, fordi vi var de fremmede, men lidt efter lidt opløstes loven, og om der end er mange regler tilbage for deling af fangsten o.s.v., en helhedslov er det ikke mere. Og hvad der er indført af nye love for samfundslivet, har jo ikke altid været i sammenhæng med grønlændernes egne tanker.